

Overdenking Leonie Bos Westerkerk Amsterdam 4 oktober 2026

Gemeente van Jezus Christus,

Vandaag is het Israëlzondag, de eerste zondag van oktober heeft dit accent. We besteden in de kerk dan altijd aandacht aan de relatie tussen Israël en de Kerk. In onze Kerkorde, de set regels die we zelf geformuleerd hebben, wordt gesproken van onze onopgeefbare verbondenheid met Israël. Die verbondenheid spreekt vanzelf. Een groot deel van de woorden waardoor wij ons laten inspireren delen we immers. Er is veel gemeenschappelijks. En tegelijk is die verbondenheid ook ingewikkeld. We delen woorden, maar we delen lang niet altijd de uitleg en toepassing van die woorden. Wanneer ik lees uit het eerste testament besteed ik in mijn voorbereidingen aandacht aan hoe de woorden in de traditie van Israël zijn uitgelegd, maar ik kan dat niet altijd helemaal meemaken. Wat de verbondenheid ook lastig maakt is dat er veel is misgegaan in de geschiedenis tussen Kerk en Israël. Keer op keer, de geschiedenis door, zijn Joden wanneer het zo uitkwam neergezet als de moordenaars van Christus. Als vijanden van Christenen, als minderwaardige mensen, als de schuld van allerlei maatschappelijke problemen. Telkens weer, de geschiedenis door is het volk Israël bedreigd in haar voortbestaan.

Komende week is het al weer 3 jaar geleden dat er een grote aanval plaatsvond die Israël in het hart heeft getroffen. En daarna heeft de regering Netanyahu teruggeslagen, en slaat nog steeds op een manier die meedogenloos is. Inmiddels laten ook beelden op Google Maps de vernietiging zien. Er is sprake van een spiraal van geweld en het einde is nog niet in zicht. Het lastige is bovendien dat natuurlijk lang niet iedereen achter deze reactie staat. Juist als pijn en geweld en haat spreken zijn waarheid en recht vaak de eerste slachtoffers.

Onopgeefbaar verbonden heeft voor mij in ieder geval iets te maken met in gesprek proberen te blijven, niet alleen als het leuk en gemakkelijk is, maar juist ook wanneer het pijnlijk en ongemakkelijk is. De ander niet los willen laten, ook als die ander dingen doet die in jouw ogen absoluut niet kunnen. Net zoals ik hoop dat anderen mij en ons niet loslaten als ik, als wij, verschrikkelijke dingen doen of hebben gedaan. Juist omdat we weten dat bij God altijd een nieuw begin mogelijk is. Zelfs als menselijkerwijs alle deuren gesloten lijken.

Deze gelijkenis van Mattheus is een tekst waar je gemakkelijk over kunt struikelen als je niet oplet. Het is misschien op een bepaalde manier wel een struikelsteen, en dan ben ik direct bij de stenen die je in veel steden kunt vinden bij huizen waar slachtoffers woonden van het Nazi-geweld in aanloop naar en tijdens de Tweede Wereldoorlog. Amsterdam is na Berlijn en Hamburg de stad met de meeste stolpersteinen, struikelstenen.

Dit is een tekst waar je gemakkelijk over kunt struikelen. Op het eerste gezicht lijkt het duidelijk, die zoon van de heer, lijkt direct naar Jezus te wijzen die vermoord werd. En als je niet uitkijkt worden de daders dan het volk Israël en de nieuwe pachters de volgelingen van Christus. Maar zo gemakkelijk laat deze tekst zich niet lezen.

De wijngaard is een bekend beeld voor het volk Israël zelf. De heer van de wijngaard is dan God, God die uitkijkt naar de oogst. En daar gaat het voortdurend mis, al is de oorzaak telkens net een beetje anders. Psalm 80 zingt hoe een wijnstok, hoe Israël, is uitgegraven in Egypte en is geplant op een ruime plek en uitgegroeid is... Maar nu wordt de wijngaard bedreigd en kaalgevreten... Jesaja 5 zingt opnieuw van de wijngaard maar nu is het de wijngaard zelf die teleurstelt: de druiven zijn zuur. Het is een plek waar onrecht heerst, waar het recht verkracht wordt. En dan bij de lezing Mattheus tenslotte ligt het probleem bij de onrechtvaardige pachters; zij willen de opbrengst voor zichzelf houden, niet delen met de Heer.

De wijngaard is beeld voor Israël. Wijn is in de taal van de Bijbel beeld voor de vreugde, voor feest, voor het goede leven. Niet leven van brood alleen, leven om te overleven, maar een leven dat gevierd kan en mag worden. In het verhaal van Jozef met de dromen van schenker en bakker is de schenker niet voor niets degene die in ere wordt hersteld, leven is meer dan brood alleen... Leven is meer dan zwoegen van dag tot dag. Leven is leven dat gevierd kan worden.

Dat dit onvoldoende lukt op deze aarde, dat hele groepen verdrukt en gemarginaliseerd worden wordt duidelijk als je echt om je heen durft te kijken. In deze stad, in ons land, in de wereld om ons heen zijn er mensen die zich niet gezien voelen, die in de marge leven. Als ik in de Bijbel lees, lees ik keer op keer dat dit niet is zoals God zijn schepping voor ogen had. Ik lees dat God niet wil dat een enkeling kan feesten en anderen met name honger, armoede, eenzaamheid en

lijden kennen. Wanneer je de Bijbel echt leest, de oproep van profeten serieus neemt dan hoor je over omzien naar vreemdeling, weduwe en wees, omzien naar de kwetsbare mens. Als Jezus vertelt in de Bergrede over Gods koninkrijk en wanneer je luistert naar zijn gelijkenissen horen recht en rechtvaardigheid, gerechtigheid en omzien naar de ander bij de kern van zijn boodschap. En als wij zijn volgelingen willen zijn of ons door Jezus willen laten inspireren is het wezenlijk dat we ons daarvoor inzetten. Het hoort bij de kern van ons Christen zijn.

Deze gelijkenis van de pachters in de wijngaard gaat naar mijn besef niet om een keuze tussen de kerk en het joodse volk, het draait ten diepste om een keuze tussen het liefhebben van rechtvaardigheid of het steunen van onrechtvaardigheid en geweld.

Het verhaal draait om de bloei van de wijngaard en de verdeling van de vruchten van de wijngaard. Het gaat over groei en bloei, over uitzien naar de oogst. Over werken hier op aarde **en** kunnen genieten van de vruchten van de aarde. Die balans, tussen werken en genieten, tussen verantwoordelijkheid nemen en vieren, inspannen en ontspannen, die zie ik in de Bijbel als vergezicht, als visioen, zo ziet de wereld die God bedacht heeft er uit.

Zo wordt gesproken over de mens, enerzijds als hoeder van de schepping en tegelijk als degene die mag genieten van de vruchten. Die balans... steeds weer..

En zo kom ik bij een ander aspect van deze zondag, iets dat we ook al horen in de muziek en de liederen vandaag. Het is vandaag 800 jaar geleden dat Franciscus van Assisi is gestorven.

Daarom is het vandaag ook diierendag. Zo staat Franciscus bekend: als dierenvriend. Het ging Franciscus echter niet alleen om de dieren, de hele schepping wordt door hem bezongen als schepping van God, als plek waar je God ook in ontmoeten en eren kunt. In de hele schepping en alle schepselen kunnen we de hand van God herkennen en daarom moeten we dit alles ook met liefde en zorg behandelen. Mens en dier, maar ook de bomen en planten, de zon, de maan en de sterren...

Als we met deze ogen naar de wijngaard kijken, wat zien we dan?

Een wijngaard was een kostbaar bezit, maar kun je eigenlijk wel een wijngaard bezitten met die blik? Of geniet je voor een bepaalde periode mee van de vruchten, als voorbijganger? Een wijngaard was en is arbeidsintensief. Er wordt

gesproken van een wal, van wachtposten, de struiken zelf werden bijgehouden en bijgesnoeid om zo te werken aan een goede oogst.

Zorgen voor de wijngaard, genieten van de opbrengst. De balans daartussen is een heel kritische.

Juist in de Bijbel horen en lezen we steeds ook over rust. De tijd nemen om te rusten, op adem te komen, mens te zijn. In de 10 leefregels die Mozes ontving is dat de vierde: de tijd nemen om te rusten, de ander de rust gunnen. De profeten spreken ook van een jubeljaar, na 7 maal 7 jaar, zodat ook het land kan rusten... Wanneer het gaat om zorg voor de schepping dan gaat het niet om opbrengst alleen, om meer, meer, meer...

Wanneer is er sprake van genoeg?

Ik las een uitleg waarin dit gedeelte wordt gezien als een aanklacht tegen een samenleving waarin geweld, dood en chaos de dienst uitmaken. Tegen een gemeenschap waarin mensen elkaar instrumenteel behandelen, als middel tot een doel.

Daar blijf ik even haken, bij het instrumentele. Dat gaat als we echt van Franciscus willen leren verder dan de mens alleen. Die instrumentele blik is niet enkel tussen mensen onderling, het betreft de hele schepping. Het is een wijze van kijken waarbij alles middel kan zijn tot een doel: de ander, de medemens, maar ook de schepping en de schepselen.

Het is een manier van kijken waarbij we die ander en de schepping niet meer zien voor wie of wat ze zijn, maar voor wat ze kunnen opleveren, waar we ze kunnen gebruiken, of misbruiken.

Net nadat de Protestantse kerk in 2004 was ontstaan vanuit de drie verschillende kerkgenootschappen heeft de synode een visiedocument aangenomen. Het wilde een hand reiken, een richting wijzen hoe we kerk kunnen zijn in deze wereld. Het gaf een richting bij vragen als: Wie zijn we nu eigenlijk, wie willen we zijn? Hoe willen we ons opstellen naar anderen? Dat document heette "leren leven van de verwondering". Leren leven van de verwondering...

Leren leven van de verwondering, dat vraagt een andere kijk, een andere blik, een liefdevolle blik.

Die blik vol verwondering biedt tegenwicht en wijst op een andere richting bij alle geweld in deze wijngaard en de wereld waarin wij leven. Durven kijken met een blik

die anders is. Durven kijken, **echt** kijken en te zien hoeveel schoonheid en liefde en echtheid er ook is. Echt te kijken naar een wijnrank die vrucht draagt, hoe mooi en bijzonder dat eigenlijk is en vanuit die verwondering delen: delen van de verwondering, delen van de vruchten, delen van je leven. Ervoor kiezen om zo in het leven te staan. Telkens opnieuw actief te kiezen voor die open blik, voor de verwondering. Dat is niet altijd gemakkelijk, maar maakt het leven waardevoller en echter.

Dit hoor ik ook in het bekendste gebed dat we leerden van Franciscus:

*Heer, maak mij een instrument van Uw vrede.
Laat mij liefde brengen waar haat heerst,
laat mij vergeven wie mij beledigde,
laat mij verzoenen wie in onmin leven,
laat mij geloof brengen aan wie twijfelt,
laat mij waarheid brengen aan wie dwaalt,
laat mij hoop brengen aan wie wanhoopt,
laat mij licht brengen aan wie in duisternis is,
laat mij vreugde brengen aan wie bedroefd zijn.*

*Laat mij niet zoeken getroost te worden, maar te troosten,
niet begrepen te worden, maar te begrijpen,
niet bemind te worden, maar te beminnen.
Want het is toch door te geven, dat men ontvangt
door te verliezen, dat men vindt
door te vergeven, dat men vergiffenis ervaart
door te sterven, dat men verrijst tot het eeuwige leven.*

Dat wij zo de wereld in gaan.
Vol verwondering daarvan zingen, totdat uw Rijk komt...

Amen.